

ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Γεώργιος Βουγιουκλάκης

Καθηγητής, Διευθυντής Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών

Κύρια αποστολή ενός πανεπιστημιακού ιδρύματος είναι η μετάδοση και παραγωγή νέας γνώσης, μία όμως Οδοντιατρική Σχολή διαφέρει κατά το ότι πλην του γνωστικού και ερευνητικού πεδίου περιλαμβάνει και το πεδίο της περίθαλψης ασθενών. Ειδικότερα, ο νέος πτυχιούχος οδοντίατρος θα πρέπει, με την ολοκλήρωση των σπουδών του, να διαθέτει τις απαραίτητες εκείνες γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές αλλά και δεξιότητες, ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει ικανοποιητικά στις απαιτήσεις του επαγγέλματός του.

Ουσιαστικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια διαδραματίζει το Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών της Οδοντιατρικής Σχολής. Όπως συμβαίνει με όλους τους επιστημονικούς κλάδους, έτσι και το Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών της Οδοντιατρικής Σχολής εξαρτάται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες (θεσμικό πλαίσιο, ανθρώπινο δυναμικό, υποδομές, κοινωνικός περίγυρος). Καθοριστικής, όμως, σημασίας ειδικά σε μία Οδοντιατρική Σχολή, είναι οι υλικοτεχνικές υποδομές.

Στο σύντομο χρόνο της ομιλίας μου, θα αναφερθώ εν συντομία στις βασικές αρχές και αλλαγές οι οποίες αφορούν το Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών της Σχολής μας κατά την εκατονταετή πορεία της.

Την παρουσίαση θα την χωρίσω σε δύο διακριτές περιόδους: η πρώτη αφορά στο χρονικό διάστημα από την ίδρυση του Οδοντιατρικού Σχολείου το 1911 μέχρι το 1970, όταν η Οδοντιατρική έγινε ανεξάρτητη και η δεύτερη περίοδος αφορά στο χρονικό διάστημα από το 1970 μέχρι σήμερα. Στο τέλος θα προσπαθήσω να προδιαγράψω το αύριο.

Την πρώτη περίοδο την χαρακτήριζαν τα διάφορα νομοθετήματα για την αναβάθμιση της οδοντιατρικής εκπαίδευσης, όπως τα παρουσίασε προηγουμένως ο καθηγητής κος Ζαχαρίας Μαντζαβίνος, με το Οδοντιατρικό Σχολείο 3ετούς φοίτησης, τη θεσμοθέτηση του Οδοντιατρικού Τμήματος 4ετούς φοίτησης το 1921 και τέλος τη θεσμοθέτηση της 5ετούς φοίτησης με το νομοθέτημα του 1953.

Ανατρέχοντας στα Πρακτικά του συλλόγου των καθηγητών, καθώς και στις επετηρίδες του Πανεπιστημίου, αυτό που παρατηρείται είναι η ουσιαστική προσωπική συμβολή και γιγαντιαία προσπάθεια των τότε καθηγητών και του ελάχιστου διδακτικού προσωπικού, όπου με ελλιπή ή έστω στοιχειώδη, ως επί το πλείστον, μέσα και υλικοτεχνική υποδομή, προσπαθούσαν να εκπαιδεύσουν τον Έλληνα οδοντίατρο, για την όσο το δυνατόν καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων της στοματικής υγείας του πληθυσμού. Τα τότε Προγράμματα Προπτυχιακών Σπουδών χαρακτηρίζονται από τεράστιες ελλείψεις, κυρίως λόγω της ανεπάρκειας των υποδομών, εάν λάβουμε υπ' όψιν μας ότι το πρώτο κτήριο όπου στεγάσθηκε το Οδοντιατρικό Σχολείο ήταν ένα οίκημα στην πλατεία Κάνιγγος και αργότερα στην οδό Σίνα, με ελάχιστους χώρους και στοιχειώδη εξοπλισμό, για την πρακτική, δηλαδή, εργαστηριακή και κλινική άσκηση των φοιτητών.

Έτσι, αυτό που χαρακτηρίζει το Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών της εποχής εκείνης είναι το μεγάλο ποσοστό των ιατρικών μαθημάτων, που πολλές φορές καταλάμβαναν το 60% των ωρών του προγράμματος, και ο ελάχιστος χρόνος εκπαίδευσης, κυρίως πρακτικής, στα οδοντιατρικά κλινικά μαθήματα.

Από τα πρακτικά των συνεδριάσεων του συλλόγου των καθηγητών, στις οποίες μέχρι το 1970 συμμετείχαν και οι καθηγητές της Ιατρικής Σχολής που

δίδασκαν τους οδοντιάτρους, εκφράζεται πάρα πολλές φορές η αγωνία των ειδικών καθηγητών της Οδοντιατρικής για τις ελλείψεις του Σχολείου (και του Οδοντιατρικού Τμήματος αργότερα) σε υποδομές και προσωπικό, ενώ πολλές φορές στηλιτεύεται ο ασφυκτικός εναγκαλισμός της Οδοντιατρικής από την Ιατρική Σχολή.

Αξιοσημείωτος όμως είναι ο πραγματικός αγώνας των καθηγητών της πρώτης αυτής περιόδου (και αναφέρομαι στους καθηγητές από την ίδρυση του Σχολείου μέχρι τη θεσμοθέτηση το 1970 της Οδοντιατρικής Σχολής) για την ανεξαρτησία της Σχολής, αλλά και για τη βελτίωση των υποδομών της. Αυτοί οι αγώνες είχαν ως αποκλειστικό στόχο τη διαμόρφωση καλύτερων συνθηκών στην προπτυχιακή εκπαίδευση των φοιτητών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε επίσης, ότι η εφαρμογή ενός Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών εξαρτάται, όπως αναφέραμε, και από τον κοινωνικό περίγυρο. Έτσι, εκείνη την περίοδο, ο τόπος μας υπέστη δύο μεγάλες καταστροφές, αφ' ενός μεν το 1922, αφ' ετέρου δε το 1940. Και τα δύο αυτά γεγονότα είχαν ως αποτέλεσμα την αθρόα αύξηση του αριθμού των φοιτητών στο Πανεπιστήμιο γενικά. Ειδικά στο Οδοντιατρικό Τμήμα αυτό είχε τραγικές συνέπειες, λόγω της ανεπάρκειας υλικοτεχνικής υποδομής, αλλά και διδακτικού προσωπικού. Ενδεικτικά αναφέρω, ότι ενώ οι εισαγόμενοι φοιτητές το 1921 ήταν 48, τα επόμενα 4 χρόνια αυξήθηκαν σταδιακά μέχρι τους 231. Κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο δε, το 1941 ήταν 108, ενώ το 1942 ήταν 349, με τάση συνεχούς αύξησης.

Όλα όμως αυτά, φάνηκε ότι άλλαζαν το 1970, αφ' ενός μεν με τον νόμο με τον οποίο η Οδοντιατρική Σχολή έγινε ισότιμη με τις υπόλοιπες Σχολές του Ε.Κ.Π.Α., αφ' ετέρου δε με τη μεταφορά της στις νέες εγκαταστάσεις στο Γουδή.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να κάνω και μια επισήμανση: είμαι από αυτούς που έζησα σαν ως φοιτητής και τις δύο περιόδους, ως πρωτοετής φοιτητής το 1965-66 στη Σχολή της Χαλκοκονδύλη και ως πεμπτοετής φοιτητής στο ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ στο Γουδή.

Από το σημείο αυτό, η αφήγησή μου θα περιλαμβάνει και αρκετές προσωπικές εμπειρίες, κακές αλλά και καλές, που είναι και οι περισσότερες.

Είναι βαθιά χαραγμένες στη μνήμη μου οι απαράδεκτες συνθήκες εκπαίδευσης στη Χαλκοκονδύλη, όπου η όλη πρακτική άσκηση πριν τις κλινικές, γινόταν σε μια αίθουσα του 4^{ου} ορόφου με το απίστευτο νούμερο των 300 φοιτητών, για το έτος μου, και υποτυπώδη τεχνική υποδομή. Αρκεί να πω ότι για ορισμένες εργασίες χρησιμοποιούσαμε και το πλυσταριό!

Για τη διδασκαλία των θεωρητικών μαθημάτων, οι συνθήκες για πολλά από αυτά ήταν κάθε άλλο παρά ιδανικές. Ειδικά για τα βασικά και ιατρικά μαθήματα, στα οποία όλοι μαζί φοιτητές Οδοντιατρικής και Ιατρικής στην κυριολεξία «στοιβαζόμασταν» στο αμφιθέατρο του Χημείου ή της Ιατρικής Σχολής.

Σε ό,τι δε αφορά την κλινική άσκηση, το έτος μου ήταν από τα τυχερά, διότι η μόνη κλινική στην οποία ασκηθήκαμε στο κτήριο της Χαλκοκονδύλη, με οδοντιατρικές μονάδες που είχε χορηγήσει το 1950 η Καναδική κυβέρνηση ή την επόμενη χρονιά το Σχέδιο Marshall, ήταν της Εξακτικής.

Για να τελειώσω με την περίοδο της Χαλκοκονδύλη, θυμάμαι κάθε φορά που ανεβαίναμε στους ορόφους για τις κλινικές ή το εργαστήριο, κάναμε το σταυρό μας ακούγοντας το τρίξιμο της σκάλας και των ξύλινων δαπέδων, φοβούμενοι ότι από στιγμή σε στιγμή θα κατέρρεαν.

Πριν από λίγο καιρό, ανατρέχοντας στα πρακτικά του συλλόγου των καθηγητών εκείνης της περιόδου, συνειδητοποίησα ότι οι τότε φόβοι μας δεν ήταν αδικαιολόγητοι, μια και σε επανειλημμένες συνεδριάσεις οι καθηγητές του Οδοντιατρικού τότε Τμήματος απήυθυναν έκκληση στη Σύγκλητο και στην Τεχνική Υπηρεσία Πανεπιστημίου Αθηνών προκειμένου να ενισχύσουν τα δάπεδα και το κλιμακοστάσιο του κτηρίου, διότι υπήρχε κίνδυνος κατάρρευσης.

Η εκπαίδευση το 1970-71 στο ΜΕΓΑΡΟ πλέον, ήταν ο παράδεισος συγκρινόμενος με τη μέχρι τότε κόλαση και αυτό βέβαια το συνειδητοποιήσαμε όλοι: παλαιότεροι και οι νεότεροι.

Ανακεφαλαιώνοντας, το 1970 και συγκεκριμένα εκείνη περίπου τη χρονική περίοδο, ξεκινά η σύγχρονη περίοδος της οδοντιατρικής εκπαίδευσης.

1. Η μεταφορά της Σχολής σε πλέον σύγχρονες εγκαταστάσεις.
2. Η ανεξαρτητοποίηση της Σχολής.
3. Η εκλογή μιας νέας γενιάς καθηγητών με μεταπτυχιακές σπουδές ή και ακαδημαϊκή σταδιοδρομία στις Η.Π.Α.
4. Αλλά και οι προετοιμασίες της χώρας μας για την είσοδό της στην τότε Ε.Ο.Κ., είναι παράγοντες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην

αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών.

Στο σημείο αυτό όμως, θα πρέπει να επισημάνω και τους αρνητικούς παράγοντες, ένας εκ των οποίων και ίσως ο κυριότερος είναι, και πάλι, ο υπέρογκα αυξημένος αριθμός φοιτητών. Αν και η υλικοτεχνική υποδομή του νέου κτηρίου ήταν πολύ καλύτερη και με δυνατότητα εκπαίδευσης ικανού αριθμού φοιτητών, εντούτοις, τα εργαστήρια και οι κλινικές επ' ουδενί δεν μπορούσαν να εκπαιδεύσουν σειρές φοιτητών, που σε ορισμένα έτη σπουδών έφταναν και τους 400.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να κάνω μια μικρή παρένθεση, που αφορά στο ρόλο της πολιτείας σε σχέση με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Δυστυχώς, η νοοτροπία των πελατειακών σχέσεων δεν έμεινε έξω και από τα Πανεπιστήμια. Μετεγγραφές εσωτερικού και εξωτερικού, εισαγωγή «πολυποίκιλων» ειδικών κατηγοριών φοιτητών, αλλά πολλές φορές και πολιτικοί λόγοι για το «καλόπιασμα» και ικανοποίηση της πελατειακής κοινωνίας, που ήθελε τα παιδιά της γιατρούς, οδοντιάτρους, δικηγόρους και μηχανικούς.

Αρκεί να σας αναφέρω ενδεικτικά ορισμένους αριθμούς. Έτος 1970-71 με εισαγωγικές εξετάσεις εισήχθησαν 185, εγγραφές Κυπρίων και αλλοδαπών 129, σύνολο φοιτητών με τους επανεγγραφέντες στο Α' έτος 408.

Ίσως πει κάποιος, ότι ήταν τα χρόνια της επάρατης δικτατορίας. Δεν είναι όμως έτσι. Ενδεικτικά πάλι, έτος 1975-76, με εισαγωγικές εξετάσεις 198, εγγραφές Κυπρίων και αλλοδαπών 123, μετεγγραφές 77, επανεγγραφές 68, σύνολο πρωτοετών 448. Πραγματικά πολύ δύσκολα χρόνια για τη Σχολή,

ωστόσο μια καινούργια ομάδα καθηγητών εργάζεται με όραμα και διάθεση να βάλει το Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών σε νέες βάσεις.

Για πρώτη φορά το 1973, από την Επιτροπή Προγράμματος, υπεβλήθη στο Σύλλογο των Καθηγητών μια ολοκληρωμένη, ορθολογική μελέτη, που ανέλυε το ισχύον Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών, βάσει «διεθνών δεδομένων και λαμβάνοντας υπ' όψιν τα προγράμματα προηγμένων σχολών της αλλοδαπής (Proceedings of International Conference on Dental Education, New York, October 14, 1969)». Στο πλαίσιο αυτής της ανάλυσης: (α) κατεγράφησαν τα ποσοστά ωρών διδασκαλίας ανά κατηγορία μαθημάτων (Βασικών Επιστημών, Γενικών Ιατροβιολογικών, Ιατρικών, Ειδικών Οδοντιατρικών και Στοματοβιολογικών), (β) απεικονίστηκαν σε γραφική παράσταση οι ώρες διδασκαλίας κατά κατηγορία μαθημάτων κατά τη διάρκεια της 5ετούς εκπαίδευσης, και (γ) υποβλήθηκε σχέδιο αλλαγών, με έμφαση στην αύξηση των ωρών διδασκαλίας των ειδικών οδοντιατρικών μαθημάτων.

Μεγάλης σημασίας είναι η επισήμανση, που ίσως γίνεται για πρώτη φορά επισήμως γνωστή, ότι οι ώρες που παρουσιάζονται στο ωρολόγιο Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών, το οποίο δημοσιεύεται στην Επετηρίδα του Ε.Κ.Π.Α. για το ακαδημαϊκό έτος 1972-73, δεν αντιπροσωπεύουν τις πραγματικές ώρες εκπαίδευσης του φοιτητή κατά τη διάρκεια της 5ετούς φοίτησής του. Εκ των πραγμάτων η αναντιστοιχία αυτή διαφοροποιεί το Πραγματικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης από το τυπικό – κατά το Νόμο Πρόγραμμα Σπουδών.

Οι διαφορές αυτές οφείλονται κυρίως στο δραματικά μεγάλο αριθμό των φοιτητών, που σε πολλά οδοντιατρικά εργαστήρια και κλινικές, οι ώρες εκπαίδευσης αφορούν διαφορετικές ομάδες φοιτητών.

Οι στόχοι του υπό διαμόρφωση Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών της εποχής, αφορούσαν α) την εισαγωγή νέων μαθημάτων, όπως Ιστορία της Οδοντιατρικής, Οδοντική Μορφολογία, Προληπτική, Κοινωνική Οδοντιατρική, Ιστολογία Στόματος, κ.ά., β) τη διδασκαλία σε ομάδες φοιτητών με τη μορφή σεμιναρίων και γ) την αύξηση των ωρών διδασκαλίας των οδοντιατρικών μαθημάτων και την αντίστοιχη ελάττωση των ωρών Βασικών και Ιατροβιολογικών μαθημάτων.

Με το νόμο 1268/1981 και την καθιέρωση των εξαμήνων σπουδών, έγινε στα επόμενα 6 χρόνια η σταδιακή εφαρμογή του «εκσυγχρονισμένου» Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών. Αύξηση ωρών κλινικής άσκησης, σε ορισμένα γνωστικά αντικείμενα, επαφή του φοιτητή με τον ασθενή από το 4^ο έτος σπουδών του, αύξηση των ωρών σεμιναριακών παραδόσεων σε ομάδες φοιτητών.

Ο αριθμός των πρωτοετών φοιτητών ευτυχώς άρχισε να μειώνεται και να κυμαίνεται πλέον κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 κατά μέσο όρο στους 200, γεγονός το οποίο έδινε πλέον τη δυνατότητα οι ώρες εκπαίδευσης που εμφανίζονται στο επίσημο Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών, να προσεγγίζουν όλο και περισσότερο τις πραγματικές ώρες.

Το 1994-95, έγινε η καθιέρωση προαπαιτούμενων μαθημάτων, μια πολύ σημαντική αλλαγή στο Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών, που αν και τα

επέβαλε ο νόμος από το 1981, εντούτοις ποτέ δεν είχαν εφαρμοσθεί για το φόβο τωνφοιτητών.

Ο φοιτητής έπρεπε να έχει εξετασθεί επιτυχώς σε όλα τα κλινικά οδοντιατρικά μαθήματα, προκειμένου να αρχίσει την κλινική του άσκηση, κυρίως στο 4^ο έτος.

Το 1999, στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ I, έγινε ανακαίνιση ορισμένων κλινικών και το σημαντικότερο, δημιουργήθηκε το Εργαστήριο Προσομοίωσης. Τότε ακριβώς έγινε και η πρώτη εξωτερική αξιολόγηση της Σχολής, στα πλαίσια της DentEd.

Τη χρονιά 2004-05, στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II, για πρώτη φορά εισήχθησαν μαθήματα επιλογής, Εισαγωγή στην Πληροφορική, Οδοντιατρική Πληροφορική, Οργάνωση & Διαχείριση Οδοντιατρείου, Ακτίνες Laser στην Οδοντιατρική, Γηροδοντιατρική και αργότερα Ιατροδικαστική Στόματος και Νοσοκομειακή Οδοντιατρική, και κανονικό μάθημα Εμφυτευμάτων.

Ωστόσο, η σημαντικότερη αλλαγή στο Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών ήταν η καθιέρωση αρχικά στο 5^ο έτος και αργότερα και στο 4^ο, της Κλινικής Συνολικής Αντιμετώπισης Ασθενών, όπου ο φοιτητής αντιμετωπίζει πλέον τον ασθενή του συνολικά, διαμορφώνοντας το βασικό σχέδιο θεραπείας, αλλά και εναλλακτικές λύσεις. Η Κλινική Συνολικής Αντιμετώπισης Ασθενών περιλαμβάνει πλέον, συνδυασμένη εκπαίδευση στην Περιοδοντολογία, Ενδοδοντία, Οδοντική Χειρουργική, Κινητή και Ακίνητη Προσθετική, Φυσιολογία Στοματογναθικού Συστήματος και στη Στοματική Χειρουργική. Ένα

επιπλέον σημαντικό στοιχείο, που πέτυχε με την Κλινική Συνολικής Αντιμετώπισης Ασθενών είναι, ότι «έσπασαν» αρκετά από τα... στεγανά που υπήρχαν μεταξύ των Εργαστηρίων.

Τέλος, το 2007, η Σχολή στα πλαίσια πλέον της Αρχής Διασφάλισης της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, προέβη στην Εσωτερική Αξιολόγηση και το 2009 σε Εξωτερική. Να επισημάνουμε ότι ήταν η πρώτη Σχολή του Ε.Κ.Π.Α., που προέβη σε Εσωτερική και Εξωτερική Αξιολόγηση και από τις πρώτες Σχολές όλων των Πανεπιστημίων της Ελλάδος.

Ακόμη και σήμερα, μετά από εκατό χρόνια λειτουργίας της Οδοντιατρικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α., με χιλιάδες πτυχιούχους που ανέβασαν το επίπεδο της Οδοντιατρικής στη χώρα μας, αλλά και πολλούς άλλους, είτε αλλοδαπούς είτε Έλληνες, που ακολούθησαν επιτυχημένη επαγγελματική ή και ακαδημαϊκή σταδιοδρομία στο εξωτερικό, το Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό να είναι δομημένα καθηγητο-κεντρικά, με τους συντονιστές των μαθημάτων και των γνωστικών αντικειμένων να ορίζουν την ύλη που θα διδάξουν στον φοιτητή, τον τρόπο διδασκαλίας και τέλος τον τρόπο αξιολόγησής του.

Τα τελευταία χρόνια, γίνεται μια προσπάθεια αλλαγής της δομής του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών, με κύριο γνώμονα τις ικανότητες που θα πρέπει να διαθέτει ο νέος πτυχιούχος, αλλά και την ανάπτυξη τρόπων αξιολόγησης. Απώτερος στόχος οι ικανότητες αυτές να είναι πλέον αξιόπιστα μετρήσιμες, με συγκεκριμένα κριτήρια που θα εκτιμούν τα μαθησιακά αποτελέσματα.

Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο, η Επιτροπή Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών, η Ομάδα Εσωτερικής Αξιολόγησης και η Σχολή, για τα επόμενα χρόνια έθεσαν ως στόχο, την πλήρη αναδόμηση του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών, με αλλαγές οι οποίες θα αφορούν:

1. στη διαμόρφωση των ικανοτήτων του νέου πτυχιούχου της Σχολής, με βάση τη «Φυσιογνωμία και ικανότητες για τον αποφοιτήσαντα ευρωπαϊό οδοντίατρο», της ADEE.
2. στη θέσπιση κριτηρίων για την αντικειμενική αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.
3. στη διαμόρφωση, όπου είναι δυνατόν, των μαθημάτων σε ολοκληρωμένες θεματικές ενότητες (modules), ώστε να περιορισθούν οι επικαλύψεις της ύλης μεταξύ των μαθημάτων και επίσης να γίνει σύνδεση των γνώσεων μεταξύ των θεωρητικών βασικών μαθημάτων και της κλινικής οδοντιατρικής.
4. στην αλλαγή των μεθόδων διδασκαλίας με εφαρμογή, όπου είναι δυνατόν της ηλεκτρονικής μάθησης (e-learning) και περιορισμό της παραδοσιακής διάλεξης από το αμφιθέατρο. Η αλλαγή αυτή, θα εξοικονομήσει πολύτιμο χρόνο για φοιτητές και διδάσκοντες, ώστε να γίνει πιο εντατική η εργαστηριακή και κλινική άσκηση.
5. στην αλλαγή του τρόπου αξιολόγησης των φοιτητών και την ανάπτυξη της αυτο-αξιολόγησης.
6. στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης από τους φοιτητές.

Έτσι, ελπίζουμε ότι αυτός ο Επίλογος, θα καταστεί ο Πρόλογος των στόχων που πρέπει έχει θέσει η Σχολή μας για τα επόμενα χρόνια και που

Γεώργιος Βουγιουκλάκης
Καθηγητής, Διευθυντής Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών

αφορούν στην πλήρη αναμόρφωση του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών, ώστε από καθηγητο-κεντρικό να γίνει περισσότερο φοιτητο-κεντρικό, με την ανάπτυξη αξιολογήσιμων ικανοτήτων και προσαρμογή των εκπαιδευτικών μεθόδων στις ανάγκες του φοιτητού.